

9.4

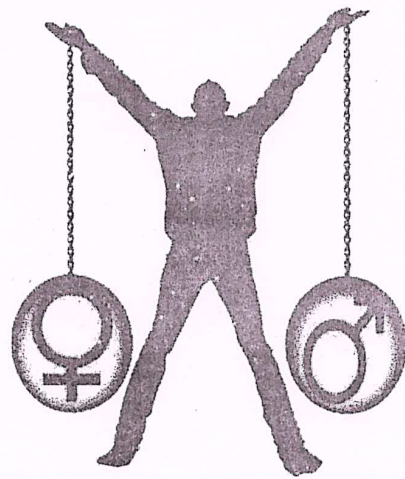
ISSN 2278-3199

Volume - 06, Issue - 02, July - December, 2017

*A Half Yearly Peer Reviewed Multidisciplinary
National Research Journal of Social Sciences & Humanities...*

National Journal on ...

SOCIAL ISSUES AND PROBLEMS

Gondia Education Society's

(Signature)

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad

**SETH NARSINGDAS MOR ARTS, COMMERCE &
SMT. GODAVARI DEVI SARAF SCIENCE COLLEGE**

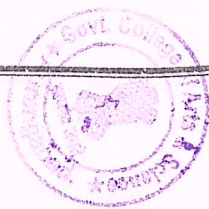
TUMSAR, DIST. BHANDARA - 441912.

A Half Yearly Peer Reviewed Multidisciplinary National Research Journal of
Social Sciences & Humanities....

'Social Issues and Problems'

- CONTENTS -

Sr. No.	Title of Paper	Authars Name	Page No.
1.	Ambedkarite Movement and Women	Deepa Pawar	...1
2.	Nature Poetry of Dr. A.P.J. Abdul Kalam	Dr. Rajshri Gajghate	...5
3.	Women Entrepreneurs	Dr. Kawita Lende	...7
4.	Indo Iranian Relations....	Dr. Mubaraque Quraishi	..11
5.	Adopter Categories of Tribals...	N. Gupta & G. Thomas	..13
6.	Methods and Approaches	Dr. Kaneez Quraishi	..16
7.	भारतीय अर्थव्यवस्था में कृषी का योगदान	डॉ. अर्चना बी. जैन	..18
8.	राष्ट्र के किसानों की व्यथा को दर्शाता प्रेमचंदजी का साहित्य	डॉ. मनीष जी. टेंभरे	..21
9.	नासिरा शर्मा के साहित्य में शिल्प विधान एवं पात्र योजना	हरगोविंद सी. टेंभरे	..23
10.	डॉ. आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद	डॉ. अनिल नितनवरे	..25
11.	भारतापुढील शैक्षणिक आव्हाने	डॉ. सरोज आगलावे	..27
12.	वृद्धाश्रमातील वृद्धांच्या सामाजिक समस्या....	डॉ. प्रमिला भुजाडे	..30
13.	जीवन कौशल्य आणि ज्ञानरचनावादाचा परस्पर संबंध	कु. दिशा गेडाम	..33
14.	मद्यपान: आधुनिक काळातील नवे आव्हान	डॉ. किशोर राउत	...36
15.	ग्रामीण महिलांच्या विकासांमध्ये स्वयं सहायता समुहाचे योगदान	डॉ. नलिनी बोरकर	..38
16.	लोकशाहीत राष्ट्रीय एकात्मता – एक आव्हान	डॉ. संपदा कुल्लरवार	..41
17.	साहित्यनिर्मित पाश्चात्य प्रवासकांचे योगदान	डॉ. राजेश दिपटे	..43
18.	विपश्यना साधनेच्या प्रभावाने...कैद्यांचे सामाजिक...मानसिक परिवर्तन	डॉ. दिपक पवार	..45
19.	पक्षांतराचे लोकशाहीवर झोणाऱ्या परिणामांचे अध्ययन	डॉ. दिपक कोटुरवार	..50
20.	महाराष्ट्रातील मराठा मुक मोर्चा व बहुजन कांती मोर्चा.....	डॉ. प्रदिप गजभिये	..52
21.	भारतातील संघटनात्मक दबावगटांची भूमिका	प्रा. अविनाश फाळके	..55
22.	सामाजिक पर्यावरण व राजकीय उदासिनता.....	प्रा. शशीकांत चवरे/डॉ. शारदा महाजन	..69
23.	भारतीय समाजातील आदिवासींची शैक्षणिक स्थिती	डॉ. मिनाक्षी बेसेकर	..64
24.	अनुसूचित जातीच्या सामाजिक समस्या व उपाय	डॉ. प्रकाश सोनक	..66
25.	'ऊनपाऊस' : सामाजिक बांधिलकी जोपासणारा कवितासंग्रह	डॉ. विजया राउत	..68
26.	सामाजिक विकासाची संकल्पना व महिला विकास	डॉ. राहुल भगत	..71
27.	भारतीय कामगारांची वर्तमान स्थिती आणि सरकारी धोरणे	कु. अर्चना देशमुख	..74
28.	लोकमान्य टिळकांचे राष्ट्रीय चळवळीतील योगदान	डॉ. प्रमिला भोयर	..77
29.	शेतकऱ्यांची स्थिती आणि 'बारोमास'	प्रा. संजय सिंगनजुडे	..81
30.	ग्रामीण शेतकऱ्यांच्या समस्या व उपाय	डॉ. अशु पुंजाजी जाधव	..85
31.	मराठीतील अभिजात परंपरेचे स्वरूप	डॉ. संजय पाखमोडे	..87
32.	गडचिरोली जिल्ह्यातील जलसाधनसंपत्ती	डॉ. ए. एस. बावनकर	.. 90

National Research Journal on 'Social Issues and Problems' / V

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad

वृद्धाश्रमातील वृद्धांच्या सामाजिक समस्या आणि त्यांच्या पुर्नसामाजीकरणात येणा-या अडचणी

डॉ. प्रमिला भुजाडे, सहाय्यक प्राध्यापक, समाजशास्त्र विभाग, शासकीय ज्ञान-विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद

प्रस्तावना : महाराष्ट्रातील औरंगाबाद शहरात मातोश्री वृद्धाश्रम आहे. मातोश्री वृद्धाश्रम अत्यंत उत्कृष्ट असून विना अनुदानित आहे. औरंगाबाद येथील श्री. जुगलकिशोर तापडिया आणि सुविद्य सौ. पद्माताई तापडिया हा वृद्धाश्रम चालवितात. 'मातोश्री' वृद्धाश्रम 1996 ला स्थापन केला. तो 1998 ला कार्यान्वित झाला. सर्व सोयींनी सज्ज या वृद्धाश्रमात 50 आजोबा आणि 62 आजी असे 112 लाभार्थी जीवन जगत आहे. एकूण शासकीय अनुदानावर 92 वृद्धाश्रम स्थापन करण्यात आले. पण आता केवळ दोन वृद्धाश्रम शिल्लक आहे. एक पुणे, दुसरे औरंगाबाद येथे. ज्येष्ठ नागरिकांची संख्या भारतात 11.50 कोटी, महाराष्ट्रात 1.15 कोटी असून दरवर्षी त्यात 3 लाखाने भर पडत आहे. त्यांच्या समस्या सोडविण्यासाठी त्यांना कौन्सलिंग करण्यासाठी 'ज्येष्ठ नागरिक संघ' स्थापन करण्यात आले आहे. आज समाजात दोन प्रकारचे वृद्ध दिसतात 1) पेन्शन धारक 2) पेन्शन नसलेले.

वृद्ध म्हणजे काय? तर जी व्यक्ति शरीराने, मनाने थकलेली असेल, खचलेली असेल, जी व्यक्ति पूर्णतः परावलंबी, असहाय्य व निराधार असते.

औरंगाबाद पैठण रोड, नक्षत्रवाडी रोडवरील हे वृद्धाश्रम प्रदूषणरहित वातावरणात, मनोहर अशा निसर्गाच्या सात्रिध्यात, निसर्गाचे सौंदर्य करी नैसर्गिकरित्या लाभलेले असले तरी व्यवस्थापनानेही ते वृद्धाश्रम जोपासले आहे. मुबलक पाणी, समोर व मागील बाजूस दोन मोठे हिरवीगार लॉन्स, वृद्धांना बसण्यासाठी बाकांची व्यवस्था, नारळी, नारळसारखीच शोभेची झाडे, गुलमोहर, आंबा, विंच, जांभूळ, जिंकू, निलगीरी उंचच उंच झाडे, हिरवा उंबर, चाफा, पांढरा चाफा, मुलाब, जास्वंद, शेवंती, मोगरा अशा फुलांनी बहरलेली फूल झाडे आहेत. त्यामुळे हा वृद्धाश्रम रमणीय बनला आहे. रेस्टहाऊस टाईप निवासस्थाना खोल्या, व्हीआयपी खोल्या, प्रशस्त किचन, टेबल, खुर्चा यांनी सुक झसे दोन भव्य डायनिंग हॉल, (एक पुरुषांकरिता-एक स्त्रियांकरिता) प्रशस्त सभागृह, दुमजली कार्यालयीय इमारत, त्यात वाचनालय, व्यवस्थापकांचे कार्यालय, कर्मचारी निवासस्थान, दवाखाना, स्वतंत्रखोल्या, मनोरंजन व ज्ञानवृद्धिसाठी वृत्तपत्रे, पुस्तके ग्रंथ, मासिके, साप्ताहिके, सभागृहात, टी. व्ही. भरपूर फर्निचर, रुंद सरळ रस्ते, निवास व्यवस्थेत कॉटर्स, मच्छर दान्या, कपाट, खुर्चा, पंखे, ट्युबज, संडास, बाथरूम, नळ यांची सोय. बागकामासाठी स्वतंत्र कर्मचारी, झाडझुड व स्वच्छतेसाठी कर्मचारी, स्वयंपाक करणे व वाढणे यासाठी कर्मचारी, लाभार्थी व कर्मचारी यांची व्यवस्था पाहण्याकरिता विद्याविभूषित व्यवस्थापक अशी व्यवस्था आहे. छत्रपती शाहू महाराज स्पेशलिटी हॉस्पिटल व रिसर्च सेंटर, कांचनवाडी या संस्थेतील डॉक्टर व त्यांचा परिचारिका संघ, आठवड्यातून एक दिवस गुरुवारी वृद्धांच्या आरोग्य तपासणीसाठी येऊन मोफत औषधी पुरवठा करतात. तसेच काही खाजगी डॉक्टर्स भेटी देऊन मोफत संप

निदान करून औषधी पुरवितात. सेवामावी संस्थामार्फत दंत, डोळे तपासणी, मधुमेह, बी.पी. तपासणी कॅम्प घेऊन ऑपरेशन करवतात. आजारी माणसावर देखरेख ठेवण्यासाठी स्वतंत्र ब्रदरची व्यवस्था सध्याची सात वाजता चहा-दूध, नऊ वाजता नाश्ता, 12 वाजता भोजन, 5 वाजता, दुस-या वेळेचे चहा-दूध, रात्री 7 वाजता भोजन अशी व्यवस्था आहे. ते सर्व ठरलेल्या वेळीच होत असते. व्यवस्थापकांचा सध्याचा कार्यालय सोडण्यापूर्वी सर्व खोल्यांमध्ये राऊंड, परिसरात राऊंड घेतला.

महाराष्ट्र शासन व जीवनबाई तापडिया चॅरिटेबल ट्रस्ट संयोजित मातोश्री वृद्धाश्रम आहे. महाराष्ट्र शासनाने समाजातील अल्पवयीन निराधार निराश्रीत वृद्ध व्यक्ति करिता 'मातोश्री वृद्धाश्रम' ही वकीम योजना कार्यान्वित केली आहे. या करिता 'मातोश्री वृद्धाश्रम' ही योजना औरंगाबाद जिल्ह्याकरिता 'जीवनबाई तापडिया चॅरिटेबल ट्रस्ट' या स्वयंसेवी संस्थेच्या मार्फत वृद्धांना त्यांचा वृद्धपकाळ सुखी समाधान व चांगल्या प्रकारे व्यतीत करिता यावा यासाठी त्यांना सर्व संश्री, सत्यता, सेवा उपलब्ध करून दिलेल्या आहेत. हे वृद्धाश्रम निवारी वृद्धाश्रम म्हणून चालविले जाणार आहे. या करिता येथे डॉरमेंटरी 8 व एक इमारत ज्यात 12 खोल्या असून प्रत्येक खोलीत संलग्न प्रसन्ननमूहानी सोय आहे. याशिवाय स्वतंत्र इमारत ज्यामध्ये स्वंपाकगृह, नौबतनकक्ष, कोठी घर वगैरेची सोय आहे. तसेच एक दोन मजली इमारतीमध्ये कार्यालय, मनोरंजन कक्ष, वैद्यकीय सेवा, वाचनालय, बाग बगिचा लागेचे संबंधीत कर्मचा-यासाठी निवास स्थान वगैरे सोय केली आहे.

येथे प्रत्येक राहणा-या वृद्धांस झोपण्यासाठी पलंग, सतरंजी, रुंदी, उर्या, बेडशीट, चादर, कपाट, ब्लॅकेट, शिवाय ताट-वाटी, कप-बधी, तांब्या, बादल्या वगैरेची सोय पुरविण्यात येणार आहे.

ज्या निराधार, निराश्रीत वृद्ध पुरुषाचे 60 वर्ष दिवा महिलेचे वय 55 वर्ष पूर्ण आहे. अशांना प्रवेश दिला जातो. ज्या प्रवेशाकरिता सध्याचे उत्पन्न रु.12,000 पेक्षा जास्त असेल अशा प्रवेशिता कडून रु. 2000 दरमहा, दरडोई शूल्क आकारले जातात.

मातोश्री संस्थेचे काही नियम : 1. ही संस्था जाती, धर्म पक्ष निरपेक्ष अशी आहे. 2. या आश्रमात दाखल होणा-या वृद्धांनी परस्परांशी समानतेच्या भावनेने, प्रेमाने व सहकार्याने राहिले पाहिजे. 3. या आश्रमात धार्मिक अथवा जातीय अगर प्रादेशिक उच्च-नीच भावनांना स्थान दिले जात नाही. 4. आश्रमात कोणतेही दुर्व्यसन दारू, ताडी, चरस अथवा इतर मादक पदार्थांचे सेवन आचरता येत नाही. 5. आश्रमाच्या सर्व नियमांचे पालन आवश्यक आहे. 6. आश्रमाच्या व्यवस्थापकांच्या अज्ञान पालन आवश्यक आहे. 7. व्यवस्थापकांच्या परवानगीशिवाय आश्रमातून बाहेर जाता येणार नाही. 8. रजेवर जाणे असल्याच (4 रजा) येवना, घरी जाणे, आरोग्य तपासणी, इतर महत्त्वपूर्ण व्यवस्थापकांचे परवानगी घेऊन स्वखर्चाने जावे व यावे लागते. 9. आश्रमात राहताना इतर

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad

प्रकृतीप्रमाणे व्यवस्थापक सांगतील ते काम करावी लागतील. 10. आश्रमातील कालक्रमाना आश्रमाच्या नियमाप्रमाणे करावे लागते. 11. नियमाप्रमाणे न वागल्यास आश्रमातून कॅव्हाही घालवून दिले जाईल. 12. आश्रमात शाकाहारी भोजन मिळेल. मांसाहारी भोजन आश्रमात मिळणार नाही व कोणालाही स्वतः करू दिले जाणार नाही. 13. स्वतःची भांडी धुवून साफ ठेवणे तसेच स्वतःचे कपडे धुणे स्नान करणे अगर इतर स्वतःच्या जरूरीचे कामे स्वतःच करावी लागतील. (अपवाद आजारी पणात दुस-याची योग्य व शक्य ती मदत दिली जाईल.) 14. संस्थेमध्ये दाखल झाल्यानंतर कोणते ही संस्थेकडून अगर कोणत्या व्यक्तीकडून मदत मागणार नाही व मदत घेणार नाही.

वृद्धांचे कुटुंबातील समायोजन करण्याचे उपाय: 1. भौतिक सुखाबाबतची आसक्ती कमी करावी. भौतिक वस्तू ह्या उपायोगासाठी आहेत, उपभोगासाठी नाही. अशी धारणा झाली म्हणजे आपोआपच आसक्ती कमी होण्यास सुरुवात होते. 2. निवृत्ती आणि मृत्यु या दरम्यानचे आयुष्याचे दिवस बोनस समजून ती ईश्वरी देणे आहे. असे समजून हसत जगण्याचा प्रयत्न करावा. विचार सकारात्मक असावेत म्हणजे नैराश्य येत नाही. 3. शरीर निवृत्तीबरोबरच मनानेही निवृत्ती स्वीकारली पाहिजे. अपेक्षा भंगाचे दुःखही पचविणे कठीण असते. त्यासाठी अपेक्षांना आळा घालणे आवश्यक आहे. अपेक्षाच नसतील तर त्याचा भंग ही होणार नाही आणि अपेक्षाभंगाच दुःखही सहन करावं लागणार नाही. 4. जीवन दुःखी होण्यामागे अपेक्षा बाळगणे, भौतिक सुखाबाबत आसक्ती असणं ही जशी कारणे आहेत. तसेच अहंकार हे ही कारण आहे. त्याचा त्याग करणे आवश्यक आहे. कारण अहंकार हा मानवाचा शत्रू आहे. 5. कर्मयोगा प्रमाणे फळाची अपेक्षा न ठेवता कर्म करत राहणे. 6. जीवनाच्या सुरुवातीपासून संतोष आणि समाधान मिळविण्याचा प्रयत्न केल्यास वृद्धापकाळ सुखी व आनंदी होईल. 7. सामाजिक बांधिलकी लक्षात घेऊन, तन, मन, धन, यापैकी शक्य असणा-या मार्गानेच ती पार पाडण्याचा प्रयत्न करावा. 8. जीवनातील आनंद ओळखून जीवन जगावे. 9. शरीर व मन तंदुरुस्त राहण्यासाठी स्वावलंबनाचा अवलंब करावा. स्वतःची कामे वेळेवर करणे म्हणजे शरीर आणि मन यांना शिस्त लागेल. 10. वर्तमानकाळात जीवन जगण्याचा प्रयत्न करणे. 11. निवृत्तीनंतरचे व वृद्धापकाळाचे जीवन सुखी व आनंदी बनवायचे असेल तर सुरुवातीपासूनच आर्थिक नियोजन करावे लागेल. 12. मौनामुळे सर्व साध्य होते. मौनात राहायला शिकणे, ऐका जास्त, बोला कमी. 13. चिंता आणि चिंत! यात अनुस्वराचा फरक आहे चिंतेमुळे चिंता जवळ येण्याची शक्यता आहे, म्हणून ज्या कारणाने आपण चिंता करतो ते दूर करण्यासारखे असल्यास करणे. 14. हास्य हे आरोग्याचे टॉनिक आहे. 15. गरजा कमी करून स्वतः हसणे इतरांना हसविणे. 16. आहार कमी व सात्विक घ्या. 17. साखर, मीठ, मैदा या वस्तूंचा त्याग, शक्य असेल तर आहारात त्याचा कमीत कमी वापर करावा. 18. चहा, कॉफी वर्ज्य करून वृद्धापकाळातील शारिरीक हानी पासून स्वतःला दूर ठेवणे. 19. दोन पिढीतील अंतर लक्षात घेऊन मुलांशी वागल्यास संघर्ष

टाळता येतो. 20. वृद्धांनी मुलांवर जसे संस्कार करणार तसे ते त्यांच्या नातवंडावर करतील. 21. वृद्धपकाळात घरातील व्यक्तींना व इतरांना मागितल्याशिवाय सल्ला देऊ नका. 22. आपल्या स्वभावातील दोषांचा विचार करून स्वभावातील दोषांमुळे घरचे व आजूबाजूचे दुःखावले गेले आहे, त्यांचा विचार करून आपल्या स्वभावाला मुरड झाला. 23. आपल्या दुःखाचा विचार न करता इतरांची दुःख पहा, ती ही अनुभवून स्वतःचे दुःख कमी करा. 24. शरीराची व मनाची काळजी घेऊन, अभिरुची जोपासाणे. 25. वृद्धांनी आपल्या जीवन काळात मृत्यूपत्र तयार करावे म्हणजे आपल्या मागे कुटुंबात मालमत्तेवरून कलह होणार नाही. 26. स्वतः शक्य तेवढे कार्यमग्न ठेवणे वृत्ती सकारात्मक ठेवणे. 27. कधीही स्वतःला एकटे न समजता, सर्वासोबत मिळून मिसळून राहणे. 28. राग माणसाचा शत्रू आहे, रागावणे कमी करणे. 29. बाटलीतील मादक पेय व रासायनिक शीतपेय टाळणे. 30. तेलकट, तुपकट पदार्थ टाळणे. 31. व्यायाम, योगासने नित्य करणे. 32. चांगल्या सवयी स्वतःला लागणे. 33. वृद्धाश्रमात गेलेल्या व्यक्तीने स्वतःचे चित्त वाचन, मनन, चिंतन याद्वारे अध्यात्माकडे वळविले तर तो त्या ठिकाणी स्वस्थ चित्ताने राहू शकतो. 34. कौटुंबिक संबंधात जिद्दाळ्यात ताण निर्माण होणार नाही याची दक्षता पाल्य आणि पालक या दोघांनीही घेतली पाहिजे.

वृद्धांचे वृद्धाश्रमातील समायोजन : वृद्धांनी वृद्धाश्रमात एकदा प्रवेश घेतला की, त्यांचा निवास, भोजन, औषध पाणी, कपडे, मनोरंजन कार्यक्रम याची जबाबदारी तर येतेच पण त्याचबरोबर पुढील जबाबदा-या पार पाडाव्या लागतात.

1. वृद्धाश्रमात बरेचसे मनाविरुद्ध आलेले असतात ते पळून जाण्याचा प्रयत्न करतात. त्यासाठी 24 तास नजर ठेवण्याची व्यवस्था असावी. 2. जीवनाच्या शेवटच्या टप्प्यातील जीवन जगणारे कोणत्या ना कोणत्या आज्ञाराने पछाडलेले, घरून वैतागून आलेले किंवा मनाविरुद्ध पाठविल्यामुळे वैतागलेले असे वृद्ध असल्यामुळे शांत वृत्तीने काम करणारे व्यवस्थापक व कर्मचा-यांची नियुक्ति असावी. 3. वृद्धांना वृद्धाश्रमात आणून सोडले की अनेक लोक, नातेवाईक, कुटुंबीय त्यांना भेटण्याचे टाळतात. अशा वेळी शरीरानेनव्हे तर मनानेही ते खचतात. निराशपोटी ते स्वतः ला मृत्यूच्या जवळ आणतात. अशा वेळी केवळ जुजबी औषधोपचार करण्याऐवजी त्यांचे आयुष्य कसे वाढेल या कशीताचे प्रयत्न घेणे गरजेचे आहे. 4. वृद्धाश्रम चालविण्यासाठी एनजीओ, संघभावी संस्था, दानवीर लोक यांचे सहकार्य असणे उपयुक्तच असते. 5. संचालक, व्यवस्थापक कर्मचारी, लाभार्थी या वार घटकांमध्ये सहकार्य व समन्वय असणे आवश्यक असते. 6. 90 टक्के वृद्धांचे निधन वृद्धाश्रमात होत असते. मृत्युनंतरचे विधी वृद्धाश्रमातच करावे लागतात. त्यामुळे ग्रामपंचायत, नगरपालिका, महानगरपालिका, पोलिस कार्यालय, दवाखान्यातील अधिकारी, एखादा वकील यांचेशी चांगला संपर्क असणे आवश्यक असते. कुठलाही वाद न होता, 'मृत्यूपत्र' मिळणे आवश्यक असते. 7. प्रवेश देताना आवश्यक ती कागदपत्रे घ्यावी लागतात. हा एक प्रकारचा वृद्धाश्रमाचे संचालक आणि लाभार्थी यांच्यातील करारच असतो.

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science

आणि त्यानुसार दोघांवर काही जबाबदा-या येतात, त्या सार पाहिल्यास लागतात नसता करारभंग होण्याची शक्यता असते. 8. वृद्धाश्रम चालविले असतांना देणगीदाराकडून मिळणा-या देणग्या, लाभार्थीकडून मिळणारे शुल्क, करावा लागणारा खर्च यासारखे पैशासंबंधीचे व्यवहार घडत असतात. त्यामुळे रेकॉर्ड ठेवणे आवश्यक असते. त्यासाठी व्यवस्थापक आणि कर्मचारी जाणकार असून स्वच्छ पत्रव्यवहार, स्वयंसेवाभावी संस्थेशी सौहाद्रयतेचे संबंध, असणे आवश्यक असते.

निष्कर्ष : संयुक्त कुटुंब पद्धती हळूवारपणे लोप पावत आहे. हे विश्वची माझे घर' हे विचार नजरेआड जात आहेत. जीवन स्वकेंद्रीत बनत चाललं आहे. सुखी जीवनाची संकल्पना बदलत चालली आहे. संस्काराची गरज असतांना ते मुलांवर करण्यासाठी आई-वडिलांना वेळ नाही. अनावश्यक गरजा वाढल्या आहेत. जीवनात ताण-तणाव वाढले आहेत. याचा परिणाम मानसिक रोग जडण्यात होत आहे. असे मानसिक रोग जडलेल्या व्यक्ति कुटुंबात नको म्हणून त्यांना वृद्धाश्रमात पाठविले जाते. आज वृद्धाश्रमांची संख्या वाढत आहे, त्यांच्या सुस्थेच्या समस्या वाढणारच. त्यासाठी शासन, जिल्हा परिषदा, सेवाभावी संस्था, महानगरपालिका, विकास मंडळ, सहकारी संस्था, अशासकीय संस्था, कंपनी या सारख्या संस्थांनी पुढे येऊन वृद्धाश्रमाकरीता सेवाभावी सुद्धीने कार्य करणे आवश्यक आहे. तसेच संस्थेचे संचालक, व्यवस्थापक, कर्मचारी, लाभार्थी यांच्या सहकार्य आणि समन्वयातून वृद्धाश्रमाची कार्यक्षमता वाढविता येते. तसेच शिक्षण प्रणालीही बदलवून लागेल. आजच्या शिक्षण प्रणालीत संस्कारक्षम शिक्षणाची गरज आहे. अतिव्यवहारिकतेमुळे घरातील रक्ताचं नात असलेले वृद्ध त्यांना खोडू लागतात. घरी संस्कार करू शकणारे आज-आजोबा सध्याचे

संस्कृतीमुळे नाही. आई-वडिलांना मुलांना संस्कार घडविल्यासाठी वेळ नाही, आज-आजोबाच्या प्रेमाला वंचित पिढी 'स्वकेंद्रीत' झाली. सामूहिक म्हणून जगतांना माणूसकीपासून दूर चाललेल्या माणसांमुळे माणूसकीविरहीततेतून 'वृद्धाश्रम' निर्माण झाली. वृद्धाश्रमाची शासनाच्या फौजदारी प्रक्रिया संहिता 125 अंतर्गत मुलांकडे (नैतिकी कल्पना-या) पोटगी मागणे, कौटुंबिक हिंसचार प्रतिबंधक कायदा 2005 अंतर्गत आर्थिक मदत घेणे, अन्नपूर्णा योजना, मोफत कायदेविषयक सुविधा, सूट, रिपोर्ट, सवलती, भत्ते, मेडीकलेम, आरोग्यविमा, राजीव गांधी चीरनक्षत्री योजना, श्रावणबाळ योजना अशा ज्या योजना आहेत, परंतु 90 टक्के पुरुष 90 टक्के महिलांना या योजनांचा लाभ मिळत नाही. निवृत्त कार्य पात्याकडून वृद्धांना असून भावनिक आणि आर्थिक परिस्थितीमुळे कुळांत वृद्धाश्रमाचा आधार घ्यावा लागतो. 1990 साली 9.2 टक्के, 2003 साली 11.7 टक्के तर 2050 साल 21.1 टक्के वृद्धांचे प्रमाण असणार असा 'वर्ल्ड पाप्युलेशन एजिंग खण्ड 2013' चा अहवाल आहे.

समुपदेशन केंद्राच्या माध्यमाने कुटुंब आणि वृद्धांच्या मधील समायोजन वाढविले गेले तर वृद्धाश्रमात येणा-यांची संख्या कमी होऊ शकते. तसेच व्यवस्थापन आणि वृद्ध यांच्यातील समायोजन वाढविल्यास वृद्धाश्रमात कौटुंबिक वातावरण निर्माण होऊन वृद्ध शोबट्या स्वास्त आरामात घेऊ शकतात. तसेच वृद्धांशी संबंधीत येणा-या व्यक्तींनी त्यांनी स्वतःच समायोजन केले तर वृद्धाश्रमात जाण्याची वेळच येणार नाही. समायोजनाचा मार्गच नसेल तर 'वृद्धाश्रम' अंतिम पर्याय आहे.

संदर्भ :

शैक्षणिक भेटीच्या आधारावर, प्रत्यक्ष तथ्य संकलनावर आधारीत संशोधनरूप लेख.

(Signature)

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad